

PHÁT TRIỂN THỊ TRƯỜNG DỊCH VỤ KẾ TOÁN, KIỂM TOÁN TRONG HỘI NHẬP QUỐC TẾ

MAI NGỌC ANH

Trong những năm qua, thị trường dịch vụ kế toán - kiểm toán Việt Nam đã đạt được những thành tựu quan trọng cả về quy mô, sự đa dạng và chất lượng dịch vụ, tuy nhiên, bên cạnh những kết quả đạt được, thị trường này còn không ít tồn tại, hạn chế. Phân tích cơ hội, thách thức đặt ra đối với việc phát triển thị trường dịch vụ kế toán - kiểm toán Việt Nam, bài viết đề xuất các giải pháp để thúc đẩy phát triển thị trường này nhằm đáp ứng yêu cầu hội nhập quốc tế và phát triển nền kinh tế số tại Việt Nam.

Từ khóa: Nền kinh tế thị trường, dịch vụ kế toán - kiểm toán

DEVELOPING ACCOUNTING AND AUDITING SERVICES MARKET IN THE INTERNATIONAL INTEGRATION

Mai Ngoc Anh

Over the past years, Vietnam's accounting - auditing service market has achieved important achievements in terms of both size, diversity and service quality, however, besides these achievements, this field also has many limitations. This paper analyzes opportunities and challenges posed to the development of the accounting - auditing service market in Vietnam, on that basis, propose solutions to promote the development of this market to meet the requirements of internationalization and development of the digital economy in Vietnam.

Keywords: Market economy, accounting and auditing services

Ngày nhận bài: 10/2/2022

Ngày hoàn thiện biên tập: 22/2/2022

Ngày duyệt đăng: 28/2/2022

Cơ hội và thách thức trong phát triển thị trường dịch vụ kế toán, kiểm toán Việt Nam

Cơ hội

Trong những năm gần đây, Việt Nam là một trong những nền kinh tế có tốc độ mở và hội nhập quốc tế thuộc nhóm dẫn đầu trong khu vực và

trên thế giới. Tiến trình hội nhập quốc tế mang lại nhiều cơ hội cho sự phát triển của các thị trường nói chung và thị trường dịch vụ kế toán, kiểm toán nói riêng nhưng cũng đặt ra không ít thách thức.

Cơ hội phát triển thị trường dịch vụ kế toán, kiểm toán thể hiện ở cả hai phương diện. Một mặt, thị trường nội địa có cơ hội phát triển cả về quy mô, chất lượng và mức độ cạnh tranh. Mặt khác, thị trường dịch vụ kế toán, kiểm toán Việt Nam có khả năng liên thông với thị trường các nước trong khu vực và trên thế giới, tạo cơ hội xuất khẩu dịch vụ chất lượng cao cho các doanh nghiệp trong nước.

Cách mạng công nghiệp lần thứ 4 (CMCN 4.0) đã, đang tác động tới mọi mặt hoạt động kinh tế - xã hội, trong đó, kế toán, kiểm toán là một trong những lĩnh vực được đánh giá là chịu tác động sớm, toàn diện và rõ nét. Trong những năm qua, Việt Nam đã, đang triển khai nhiều giải pháp để tận dụng các cơ hội từ cuộc CMCN 4.0, trong đó đẩy mạnh phát triển nền kinh tế số là chủ trương xuyên suốt và đã được triển khai quyết liệt, bước đầu có hiệu quả. Bối cảnh phát triển kinh tế số ở Việt Nam mang lại cơ hội lớn cho sự phát triển của thị trường dịch vụ kế toán, kiểm toán với định hướng chất lượng và hiệu quả cao hơn.

Việt Nam là một trong những quốc gia có tốc độ tăng trưởng kinh tế cao trong khu vực và trên thế giới. Cùng với sự phát triển của nền kinh tế, sự gia tăng về số lượng doanh nghiệp, đặc biệt là các doanh nghiệp nhỏ và vừa, các doanh nghiệp có vốn đầu tư nước ngoài, nhu cầu sử dụng dịch vụ kế toán - kiểm toán và các dịch vụ có liên quan

trong nền kinh tế ngày càng gia tăng. Kết quả khảo sát của Liên đoàn Thương mại và Công nghiệp Việt Nam (VCCI) thực hiện đối với 600 doanh nghiệp cho thấy, dịch vụ mà các doanh nghiệp sử dụng nhiều nhất chính là dịch vụ kế toán - kiểm toán và tư vấn thuế (65%), tiếp đến là các dịch vụ liên quan đến pháp lý (49%), quảng cáo (46,2%). Trong khi đó, chỉ có 23,3% doanh nghiệp đã từng ít nhiều sử dụng dịch vụ khảo sát thăm dò dư luận, có 30,1% doanh nghiệp sử dụng dịch vụ thử nghiệm và phân tích kỹ thuật... Nhìn chung, các doanh nghiệp bước đầu nhận thức và có thói quen sử dụng dịch vụ kế toán, kiểm toán và các dịch vụ liên quan trong các hoạt động quản trị và điều hành. Dự báo trong thời gian tới, với xu hướng hội nhập, việc sử dụng dịch vụ kế toán, kiểm toán sẽ tiếp tục tăng cao.

Sự gia tăng các doanh nghiệp được thành lập mới, đặc biệt là các doanh nghiệp nhỏ và vừa, các doanh nghiệp có vốn đầu tư nước ngoài dẫn đến số lượng khách hàng của các công ty kế toán, kiểm toán hàng năm ngày càng tăng qua các năm với tốc độ tăng trưởng cao. Trong 5 năm gần đây, số lượng khách hàng sử dụng dịch vụ kế toán, kiểm toán tăng trưởng bình quân hơn 7%/năm. Tổng số khách hàng sử dụng dịch vụ kế toán, kiểm toán năm 2020 là 61.079 tăng 36% so với năm 2016 với 44.984 khách hàng. Trong đó, tốc độ tăng cao nhất là khu vực các doanh nghiệp có vốn đầu tư nước ngoài (tăng 55% trong 5 năm). Tốc độ tăng trưởng về số lượng khách hàng ở mức khá qua các năm trong giai đoạn gần đây thể hiện cơ hội lớn cho phát triển thị trường này trong thời gian tới.

Quy mô của thị trường dịch vụ kế toán, kiểm toán tuy chưa lớn nhưng đạt được tốc độ tăng trưởng khá cao trong những năm gần đây. Cụ thể, doanh thu năm 2020 của toàn Ngành đạt 8.482.518 triệu đồng, tăng 3,76% so với năm 2019. So sánh cơ cấu các loại doanh thu dịch vụ của thị trường này năm 2020 đều tăng so với năm 2019. Trong đó, doanh thu dịch vụ kiểm toán báo cáo tài chính có tốc độ tăng cao nhất là 8,45%, kiểm toán báo cáo quyết toán dự án hoàn thành tăng là 5,21%. Hiệu quả hoạt động của các doanh nghiệp dịch vụ kế toán, kiểm toán cũng có sự tăng trưởng bền vững. Đóng góp vào ngân sách của các doanh nghiệp trên trong năm 2020 là trên 1.200 tỷ đồng, tăng gần 7% so với năm 2019.

Với sự phát triển của thị trường trong những năm gần đây, nguồn nhân lực thực hiện dịch vụ kế toán, kiểm toán ngày càng tăng về số lượng và cải thiện

về chất lượng. Tính đến hết năm 2020, trên cả nước có 208 doanh nghiệp kiểm toán và hàng trăm doanh nghiệp dịch vụ kế toán. Đồng thời, số lượng kiểm toán viên, kế toán viên hành nghề được cấp giấy chứng nhận đăng ký hành nghề cũng tăng lên đáng kể, phù hợp và đáp ứng được quy mô của thị trường. Đến hết năm 2020, số lượng nhân viên làm việc trong các doanh nghiệp kiểm toán là 13.732 người, trong đó có 2.349 người đã được cấp chứng chỉ kiểm toán viên. Ngoài ra, có hàng trăm người có chứng chỉ kế toán viên hành nghề cung cấp dịch vụ kế toán tại các doanh nghiệp dịch vụ kế toán. Đặc biệt, trong các doanh nghiệp kiểm toán, có hàng ngàn người có chứng chỉ nghề nghiệp quốc tế được công nhận (như ACCA, ICAEW, CPA Australia...). Ngoài ra, số lượng nhân viên của các công ty kiểm toán theo học lấy chứng chỉ kế toán viên, kiểm toán viên trong nước, nước ngoài cũng tăng lên đáng kể, chứng tỏ các doanh nghiệp đã quan tâm đầu tư nâng cao chất lượng đội ngũ nhân viên chuyên nghiệp.

Khuôn khổ pháp lý về dịch vụ kế toán - kiểm toán đã bước đầu được hoàn thiện. Sau hơn 10 năm thực hiện, Luật Kế toán, Luật kiểm toán độc lập và hệ thống văn bản pháp quy liên quan đã được sửa đổi để đáp ứng những thay đổi trong hoạt động kế toán, kiểm toán nói chung và dịch vụ kế toán - kiểm toán nói riêng. Trong đó, các quy định về hoạt động dịch vụ kế toán - kiểm toán đã được sửa đổi, bổ sung, góp phần tạo khuôn khổ pháp lý đầy đủ cho sự phát triển của thị trường dịch vụ kế toán - kiểm toán.

Thách thức

Xu hướng hội nhập quốc tế mang lại nhiều cơ hội để phát triển thị trường dịch vụ kế toán, kiểm toán Việt Nam nhưng bên cạnh đó đặt ra không ít khó khăn, thách thức. Sự cạnh tranh từ các công ty, nguồn nhân lực kế toán viên, kiểm toán viên của các nước trong khu vực sẽ đặt ra áp lực rất lớn cho các doanh nghiệp và nguồn nhân lực kế toán, kiểm toán của Việt Nam trong thời gian tới. Hơn nữa, theo lộ trình áp dụng các chuẩn mực quốc tế về lĩnh vực kế toán, kiểm toán, mức độ phức tạp của các chuẩn mực kế toán, kiểm toán, thông lệ quản trị doanh nghiệp ngày càng cao, điều này đòi hỏi Việt Nam cần nâng cao hơn nữa chất lượng dịch vụ kế toán, kiểm toán để đáp ứng sự phát triển của thị trường.

CMCN 4.0 với việc ứng dụng công nghệ cao trong công tác kế toán, kiểm toán cũng đặt ra những thách thức không nhỏ đối với thị trường dịch vụ kế toán, kiểm toán Việt Nam. Với việc ứng dụng công

nghệ, các dịch vụ kế toán, kiểm toán truyền thống sẽ được thực hiện trên cơ sở công nghệ với năng suất cao, giá thành giảm. Trọng tâm của cơ cấu dịch vụ sẽ được dịch chuyển sang các dịch vụ mới, các dịch vụ có tính chất liên ngành, liên lĩnh vực vốn chưa phổ biến trên thị trường hiện nay. Quá trình chuyển đổi cơ cấu dịch vụ cung cấp cũng là một thách thức đáng kể đối với các doanh nghiệp kiểm toán, dịch vụ kế toán, đặc biệt là các doanh nghiệp nội địa. Việc dịch vụ có thể được thực hiện trên các nền tảng công nghệ cũng tạo ra những khó khăn nhất định trong công tác quản lý, giám sát thị trường.

Mặc dù, số lượng khách hàng và doanh thu dịch vụ các công ty kế toán, kiểm toán tăng trưởng khá, nhưng so với tiềm năng và yêu cầu thực tiễn, tốc độ tăng vẫn còn thấp. Tổng doanh thu của thị trường chỉ chiếm khoảng gần 0,1% GDP/năm. Điều này cho thấy, sự phát triển của dịch vụ kế toán - kiểm toán Việt Nam chưa xứng tầm với tăng trưởng của nền kinh tế. Hơn nữa, các công ty 100% vốn nước ngoài có số lượng nhỏ nhưng chiếm đến trên 50% doanh thu toàn thị trường dịch vụ kế toán, kiểm toán. Điều này cho thấy sự mất cân đối trong phát triển của thị trường, các doanh nghiệp kế toán, kiểm toán nội địa chiếm thị phần chưa tương xứng với tiềm năng. Đồng thời đặt ra thách thức khá lớn cho sự phát triển bền vững của thị trường, đặc biệt là vị thế của các doanh nghiệp kiểm toán và dịch vụ kế toán nội địa.

Một trong những thách thức mà các công ty dịch vụ kế toán - kiểm toán trong và ngoài nước đang phải đối mặt là hạn chế về số lượng kế toán, kiểm toán viên hành nghề. Các kiểm toán viên có chứng chỉ quốc tế chủ yếu làm việc ở các doanh nghiệp có vốn đầu tư nước ngoài. Bên cạnh đó, các kế toán viên, kiểm toán viên có trình độ và kinh nghiệm cao có xu hướng chuyển nghề, phát triển thành các nhà quản trị doanh nghiệp cũng tạo ra thiếu hụt về nhân sự có chất lượng cao trên thị trường này.

Mặc dù, thị trường dịch vụ kế toán - kiểm toán Việt Nam đã có những chuyển biến tích cực, song chủ yếu tập trung vào các dịch vụ cơ bản như: Kiểm toán báo cáo tài chính, dịch vụ kế toán cơ bản (ghi sổ, lập báo cáo tài chính theo quy định), kê khai thuế... Các dịch vụ tạo ra giá trị gia tăng cao như: Tư vấn tài chính, kế toán quản trị, kiểm soát, quản trị rủi ro... còn khá hạn chế. Trong bối cảnh CMCN 4.0, các dịch vụ cơ bản sẽ có ít dư địa tăng trưởng. Chính vì vậy, nếu không nhanh chóng đa dạng hóa dịch vụ, hướng tới các dịch vụ có giá trị gia tăng cao

thì khả năng mở rộng thị trường là khá hạn chế. Bên cạnh đó, thị trường thiếu hụt nguồn nhân lực chất lượng cao cũng như giá phí dịch vụ còn thấp.

Mặc dù, khuôn khổ pháp lý đã được hoàn thiện một bước, song công tác quản lý nhà nước vẫn còn những bất cập cần khắc phục. Số lượng doanh nghiệp tham gia thị trường tăng trưởng nhanh, song năng lực giám sát, kiểm tra của cơ quan quản lý Nhà nước chưa tương xứng. Vai trò của các tổ chức nghề nghiệp về kế toán, kiểm toán Việt Nam hiện nay còn khá mờ nhạt trong công tác quản lý, chủ yếu thực hiện chức năng hỗ trợ chuyên môn, đào tạo, bồi dưỡng nghiệp vụ cho kế toán viên, kiểm toán viên.

Giải pháp phát triển thị trường dịch vụ kế toán - kiểm toán Việt Nam trong bối cảnh mới

Thị trường dịch vụ kế toán - kiểm toán là thị trường dịch vụ đặc biệt. Sự phát triển của thị trường này ảnh hưởng quan trọng đến tính minh bạch, trung thực của thông tin tài chính, từ đó ảnh hưởng đến tính hiệu quả, an toàn trong phân bổ các nguồn lực tài chính. Vì vậy, phát triển thị trường dịch vụ kế toán - kiểm toán phải đặt yêu cầu minh bạch, trung thực, chất lượng là tiêu chí hàng đầu.

Phát triển thị trường dịch vụ kế toán - kiểm toán trên cơ sở tôn trọng các nguyên tắc của thị trường đồng thời đảm bảo sự điều tiết của Nhà nước. Đặc biệt, yếu tố chuyên môn và đạo đức nghề nghiệp cần được kiểm soát chặt chẽ bởi các cơ quan quản lý Nhà nước và các tổ chức nghề nghiệp chuyên nghiệp.

Nhằm thúc đẩy phát triển thị trường dịch vụ kế toán - kiểm toán trong bối cảnh hội nhập quốc tế và nền kinh tế số, Việt Nam cần chú trọng triển khai các giải pháp sau:

Một là, chuẩn bị các điều kiện để sẵn sàng hội nhập quốc tế và các nước trong khu vực về thị trường dịch vụ kế toán, kiểm toán. Một mặt, sẵn sàng chuẩn bị mọi nguồn lực về tổ chức, nhân lực, khuôn khổ pháp lý cho việc thị trường dịch vụ kế toán, kiểm toán Việt Nam có sự tham gia nhiều hơn của các hãng kiểm toán, dịch vụ kế toán các nước trong khu vực, mức độ cạnh tranh trên thị trường ngày càng khốc liệt. Mặt khác, phải từng bước chuẩn bị nguồn lực để tham gia vào thị trường dịch vụ kế toán, kiểm toán của các nước khác.

Hai là, ứng dụng công nghệ trong cung cấp dịch vụ kế toán, kiểm toán là một xu hướng tất yếu. Do vậy, thị trường dịch vụ kế toán, kiểm toán, đặc biệt là các dịch vụ từ xa, trực tuyến;

các dịch vụ trên các nền tảng công nghệ cần phải được quan tâm phát triển. Để thực hiện được điều này, cần có sự phối hợp chặt chẽ giữa các doanh nghiệp dịch vụ kế toán, kiểm toán với các doanh nghiệp công nghệ xây dựng các nền tảng, ứng dụng công nghệ trong việc kết nối, cung cấp dịch vụ cho khách hàng.

Ba là, dư địa cho sự phát triển của các dịch vụ kế toán - kiểm toán cơ bản không nhiều vì vậy, phát triển thị trường phải gắn với việc đa dạng hóa dịch vụ, hướng tới các dịch vụ có giá trị gia tăng cao (tích hợp dịch vụ kế toán - kiểm toán với các dịch vụ tư vấn tài chính, tư vấn thuế, quản trị rủi ro, tư vấn xây dựng hệ thống quản trị...). Trong bối cảnh ứng dụng công nghệ cao, nhu cầu của các doanh nghiệp và người sử dụng dịch vụ mang tính tích hợp giữa kế toán, kiểm toán, tài chính và quản trị. Thực tế cho thấy, các doanh nghiệp kiểm toán lớn đã và đang chuyển dịch cơ cấu dịch vụ theo hướng này một cách khá thành công trong thời gian qua. Các công ty kế toán, kiểm toán nội địa thì chưa đáp ứng được yêu cầu này.

Bốn là, thị trường dịch vụ kế toán - kiểm toán là thị trường có tính chuyên môn cao vì vậy muốn phát triển thị trường phải chuẩn bị nguồn nhân lực phù hợp. Cần xây dựng mạng lưới các cơ sở đào tạo kế toán, kiểm toán theo hướng liên kết chặt chẽ với các doanh nghiệp dịch vụ kế toán - kiểm toán. Sự phối hợp giữa các cơ sở đào tạo và doanh nghiệp cần gắn chặt với lộ trình phát triển chuyên môn của nguồn nhân lực kế toán, kiểm toán từ đó phối hợp thiết kế nội dung, chương trình phù hợp, đảm bảo có tính kế thừa, liên thông kiến thức, kỹ năng chuyên môn giữa đào tạo tại các trường với đào tạo bồi dưỡng, cập nhật, đào tạo theo các chứng chỉ nghề nghiệp của các tổ chức nghề nghiệp trong và ngoài nước. Ngoài ra, cần tăng cường đào tạo, tuyên truyền về đạo đức nghề nghiệp kế toán viên, kiểm toán viên.

Năm là, phát triển số lượng các doanh nghiệp cung cấp dịch vụ kế toán - kiểm toán một cách hợp lý; khuyến khích hình thành các công ty kế toán, kiểm toán có quy mô lớn đảm bảo có đủ nguồn lực cung cấp dịch vụ kế toán - kiểm toán có chất lượng cao đủ sức cạnh tranh tại thị trường trong nước và hướng tới cung cấp dịch vụ tại các thị trường nước ngoài. Các doanh nghiệp cũng cần tăng cường áp dụng công nghệ thông tin, dữ liệu lớn và trí tuệ nhân tạo trong hoạt động chuyên môn nhằm tăng năng suất nghề nghiệp; tăng cường hợp tác kinh

doanh trong việc cung cấp dịch vụ trọn gói và toàn diện cho khách hàng.

Sáu là, sử dụng dịch vụ kế toán - kiểm toán và các dịch vụ giá trị gia tăng có liên quan là một xu hướng tất yếu, đặc biệt đối với các doanh nghiệp nhỏ và vừa. Tuy nhiên, hiện tại nhiều doanh nghiệp Việt Nam đang sử dụng các dịch vụ này như một giải pháp để tuân thủ các quy định của pháp luật, đôi khi mang tính đối phó. Vì vậy, vấn đề quan trọng là thay đổi nhận thức về giá trị và lợi ích mà dịch vụ kế toán - kiểm toán có chất lượng cao có thể đem lại cho các doanh nghiệp khách hàng. Chỉ khi đó, nhu cầu sử dụng dịch vụ kế toán - kiểm toán chất lượng cao mới là xu hướng chủ đạo, đặt ra các tiêu chuẩn mới cho thị trường phát triển lành mạnh và bền vững.

Bảy là, tiếp tục hoàn thiện khuôn khổ pháp lý về dịch vụ kế toán - kiểm toán theo hướng phù hợp với thông lệ quốc tế và điều kiện của Việt Nam; tăng cường năng lực quản lý, giám sát của cơ quan quản lý Nhà nước với các chủ thể cung cấp dịch vụ trên thị trường; tăng cường hợp tác quốc tế trong quản lý thị trường dịch vụ kế toán - kiểm toán; Nghiên cứu bổ sung các văn bản pháp lý về kế toán, kiểm toán, quản lý thị trường dịch vụ kế toán, kiểm toán trong bối cảnh ứng dụng công nghệ; Thúc đẩy phát triển các tổ chức nghề nghiệp kế toán, kiểm toán trong nước theo hướng từng bước mở rộng và xem xét để chuyển giao các công việc thuộc chức năng quản lý của Nhà nước cho các tổ chức nghề nghiệp phù hợp với thông lệ quốc tế.

Tài liệu tham khảo:

1. Quốc hội (2011), Luật Kiểm toán độc lập số 67/2011/QH12 ngày 29/3/2011;
2. Quốc hội (2014), Luật Doanh nghiệp số 68/2014/QH13 ngày 26/11/2014;
3. Quốc hội (2015), Luật Kế toán số 88/2015/QH13, ngày 20/11/2015;
4. Chính phủ (2004), Nghị định số 129/2004/NĐ-CP ngày 31/5/2004 quy định chi tiết một số điều của Luật Kế toán 2003;
5. Chính phủ (2013), Quyết định số 480/QĐ-TTg ngày 18/3/2013 về việc phê duyệt "Chiến lược kế toán - kiểm toán đến năm 2020, tầm nhìn 2030";
6. Chính phủ (2016), Nghị định số 174/2016/NĐ-CP ngày 30/12/2016 quy định chi tiết một số điều của Luật Kế toán 2015;
7. Kỳ yếu hội thảo: IFRS – Cơ hội và thách thức khi áp dụng tại Việt Nam;
8. Lê Thị Tuyết Nhung (2021), Đề tài nghiên cứu khoa học cấp bộ: "Nâng cao chất lượng kiểm toán độc lập tại Việt Nam".

Thông tin tác giả:

PGS., TS. Mai Ngọc Anh

Học viện Tài chính

Email: maingocanhvctc@gmail.com